

Bilten "Osmatračnica" objavljuje se uz finansijsku podršku Kanadske međunarodne agencije za razvoj u okviru projekta «Monitoring i izveštavanja o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici». Bilten izlazi tromesečno i može se preuzeti na sajtu [Beogradskog centra za ljudska prava](#). Stavovi izneti u ovom biltenu ne predstavljaju nužno stavove donatora i odgovornost za njih snosi isključivo Beogradski centar za ljudska prava.

Canadian
International
Development
Agency

Agence
canadienne
de développement
international

Urednici:

Marko Kmezić
Bojan Đurić

Saradnici:

Jovana Zorić
Nevena Dičić
Marina Mijatović
Milica Pavičević
Kristina Đurić
Jovana Oljača
Miloš Stojković
Miloš Stopić
Nenad Petković
Žarko Marković

Priprema i dizajn:

Vidan Hadži Vidanović
Tamara Protić

Sadržaj:

- 1 **Uvodna reč**
- 2 **Suđenja za organizovani kriminal**
- 7 **O presudi...**
- 8 **Suđenja za ratne zločine**
- 12 **Prvostepena presuda za zločin u Trnovu (Škorpioni)**
- 13 **Zabrana diskriminacije**
- 14 **Formiranje Koalicije za pristupačnost Beograda**
- 15 **Verska tolerancija kod mladih u Srbiji i uticaj verske nastave**
- 18 **Nasilje u porodici**

Osmatračnica

Uvodna reč

Želimo da Vam poželimo dobrodošlicu u drugo izdanje elektronskog biltena Osmatračnica koji priređuju saradnici Beogradskog centra za ljudska prava. Osmatračnica je tromesečni bilten koji Beogradski centar objavljuje u okviru projekta monitoringa i izveštavanja o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici. Projekat finansira Kanadska Međunarodna Agencija za Razvoj (CIDA), a implementacija projekta počela je u novembru 2006. godine. Cilj ovog projekta je doprinos osnaživanju građanskog društva i pravne struke u Srbiji kroz jačanje inicijative za zaštitu ljudskih prava, povećanje interesa za zaštitu prava pred sudovima i sprečavanje kršenja ljudskih prava.

Događaj koji je izazvao najveću pažnju javnosti i medija u protekla tri me-

seca svakako je završetak prvostepeno-nog procesa za ubistvo premijera Đinđića. Bez dileme, ova tema je izabrana za temu aktuelnog izdanja biltena. Uz sveobuhvatan prikaz poslednjih meseci suđenja ubicama Zorana Đinđića, preporučujemo Vašoj pažnji i autorske priloge koji se bave opstrukcijom suda u ovom postupku i potrebom za ispitivanje eventualne političke pozadine ubistva.

Osim teme broja, u julskom izdanju Osmatračnice predstavljamo Vam sintetički izveštaj za protekli period izveštavanja. Sintetički izveštaj sastoji se iz četiri tematske celine u skladu sa oblastima monitoringa i nastao je na osnovu praćenja medija, saopštenja domaćih nevladinih organizacija, analize važećih zakona i praćenja aktuelnih sudskih postupaka.

Marko Kmezić

Karikatura preuzeta iz knjige Peščanik FM : Knjiga 8

Suđenja za organizovani kriminal

Monitoring suđenja za organizovani kriminal u prethodna tri meseca svakako je obeležilo izricanje presude u predmetu ubistva premijera Zorana Đinđića i njemu ovom prilikom posvećujemo najviše prostora. Osim toga, nastavljeno je suđenje optuženim pripadnicima „Zemunskog klana“ i optuženim pripadnicima tzv. stečajne, drumske, saobraćajne i GSP mafije, dok su počeli postupci protiv pripadnika tzv. carinske i duvanske mafije.

1. „Ubistvo premijera“

Na suđenju za ubistvo premijera u aprilu je završeno izvođenje dokaznog postupka. Tom prilikom tužilac Jovan Prijčić je izvršio preciziranje optužnice, shodno dokazima i drugim okolnostima koji su izneti u dokaznom postupku. Prema izmenjenoj optužnici odustalo se od krivičnog gonjenja lica koja su u postupku dobila status svedoka saradnika, te stoga nisu dalje krivično gonjeni Miladin Suvajdžić, Dejan Milenković Bagzi i pokojni Zoran Vukojević Vuk. Optuženom Saši Pejakoviću je optužnica preinačena tako da je on terećen za krivično delo pružanja pomoći učinioću nakon učinjenog krivičnog dela (odnosi se na pokušaj atentata kod hale Limes), umesto za krivična dela koja su mu prema optužnici prvobitno stavljena na teret (udruživanje radi neprijateljske delatnosti, ubistvo predstavnika najviših državnih organa kao i sticaj s terorizmom). Optuženog Željka Tojagu, umesto za krivično delo ubistva predstavnika najviših državnih organa u sticaju s krivičnim delom terorizma, tužilac je odlučio da tereti za pokušaj izvršenja navedenih krivičnih dela.

Svoje završne reči izneli su zamenik tužioca, zastupnici oštećenih, oštećeni Milan Veruović, advokati optuženih i optuženi. Zamenik specijalnog tužioca Prijčić svoju završnu reč započeo je sledećim rečima:

„Premijera Srbije, doktora filozofije i sociologije, Zorana Đinđića, ubio

je pripadnik MUP-a Srbije i Jedinice za specijalne operacije Zvezdan Jovanović koji je to u pretkrivičnom postupku detaljno i nedvosmisleno priznao“. Tužilac je objasnio da je motiv za ubistvo premijera kod Zvezdana Jovanovića stvorio Ulemek, rečima da će JSO biti rasformirana i da će svi njeni pripadnici biti poslani u Haški tribunal. Prijčić je takođe istakao da je optuženi Ulemek u toku ovog postupka pokušao da krivicu preusmeri na druga lica vodeći se pričama o nepostojećem državnom poslu trgovine drogom. Sam Ulemek je, prema rečima tužioca, imao veći motiv za ubistvo premijera od ostalih optuženih lica. Zamenik tužioca izneo je zaključak da je Ulemekov opis uloge koju je imao sa Spasojevićem totalni suprotan izvedenim dokazima. Za drugooptuženog, Zvezdana Jovanovića, Prijčić je naveo da je lice još u pretkrivičnom postupku dalo „izrično, određeno i nedvosmisleno priznanje“.

Zamenik tužioca ocenjuje da je prema dokazima iznetim na suđenju, dato priznanje ocenjeno kao istinito. Izneti dokazi kao i brojna balistička veštačenja, Jovanovića povezuju sa čebetom nađenim u kancelariji br. 55 u ulici Admirala Geprata i puškom iz koje je pucano na premijera, pa je krivica optuženog dokazana. Saša Pejaković je, prema rečima zamenika tužioca, priznao sve što mu je stavljeno na teret u optužnici, što je u skladu s dokazima. Prijčić je naveo da su odbrane optuženih zasnovane isključivo na lažima i montiranim svedocima i nazvao ih „samozvanim patriotama“ ističući da je atentat na

premijera „podmuklo delo kvazi oficira“. Zamenik tužioca je zatražio da optuženi budu oglašeni krivim i kažnjeni po zakonu, uz to da je za Dušana Krsmanovića zatražio najmanju moguću zakonsku kaznu, imajući u vidu olakšavajuće okolnosti („iskreno držanje u pretkrivičnom postupku“). U svojoj završnoj reči, punomoćnik porodice Đinđić, Rajko Danilović, govorio je o okolnostima koje su u mnogo čemu uticale na suđenje, a koje sud nije ispitao. Kao najveći nedostatak istražnog postupka Danilović navodi nedovoljno istražen motiv i pozadinu ubistva, smatrajući da je to direktna posledica „nedostatka političke volje i procesualne hrabrosti“. Advokat oštećenih govorio je o brojnim pritiscima koji su vršeni na sud i sudsko veće, a kao jedan od bitnih propusta postupka Danilović je naveo i to što nije razjašnjena predaja Ulemeda, koja je otvorila brojna pitanja u stručnoj i opštoj javnosti. Na kraju završnih reči Danilović je zaključio da su za tri godine trajanja glavnog pretresa izvedeni svi važniji dokazi kojima je optužnica u celosti dokazana. Predložio je izricanje najteže kazne koja bi ujedno i jedino bila primerena. Advokat Srđa Popović je izlaganje svoje završne reči iskoristio da iznese političku povezanost atentata sa mnogim licima, najpre sa predstavnicima vlasti iz vlade formirane posle izbora 2003. godine. On je ponovio svoj zahtev da se ispituju V. Koštunica, A. Tijanić i D. Mihajlov kao i

da se u dokaze uvrsti transkript razgovora između Milenkovića i njegovog ranijeg branioca Biljane Kajganić. Svoj zahtev obrazložio je mišljenjem da su ranije odluke sudskog veća, donete povodom ovih zahteva, zasnovane na netačnim tvrdnjama i pogrešnoj primeni ZKP. Popović je rekao da je odbrana optuženih „prilično očajnička“ i montirana. Smatra da su lica na optuženičkoj klupi kriva, ali i to da je „njihova krivica mala jer su oni radili samo ono što im je rečeno“. Ovom rečenicom Popović ukazuje na stav da pravi naručioci ubistva nisu otkriveni, naglašavajući važnost ispitivanja političke pozadine atentata.

Advokat oštećenog Milana Veruovića, Božo Prelević, u završnoj reči ocenio je da optužnicom nisu obuhvaćeni svi koji su učestvovali u atentatu na Đinđića. Nadovezujući se na završnu reč Popovića, Prelević je konstatovao da su istina i širina optužnice strogo kontrolisane. Prema Preleviću sve kontroverze koje su nastale tokom suđenja, prvenstveno pritisci na sud i svedoke, ukazuju da je deo učinilaca i dalje na slobodi. Prelević je predložio izricanje najteže kazne za optužene. Oštećeni Milan Veruović rekao je da se nada da će sud u nekom drugom postupku otkriti kako je zemunski klan postao tako moćan, i šta je sve dovelo do ubistva premijera. Završnu reč advokat prvooptuženog Milorada Ulemeka, Slobodan Milivojević, počeo je rečima da u ovom krivičnom postupku nećemo dobiti odgovor na pitanje ko je ubio premijera. Milivojević je zatražio oslobađajuću presudu za svog branjenika, stavljajući akcenat na istražni postupak i navodnu nezakonitost u njemu sprovedenih radnji. Zaključujući da njegov branjenik nije počinio krivična dela za koja ga terete Milivojević je optužio medije za anatemisanje Ulemeka i negiranje pretpostavke njegove nevinosti. Konstatovao je da je

optužnica slaba, a kao njenu najveću slabost naveo je uvođenje svedoka saradnika u postupak. Nenad Vukasović, branilac Zvezdana Jovanovića, u svojoj završnoj reči izneo je teoriju zavere navodeći da su Đinđića ubila „lica od preko“. U daljem osvrtanju na teoriju zavere, govorio je o novcu za finansiranje pokojnog premijera zaključujući da su ga ubile strane tajne službe zbog neizvršavanja njihovih želja. Osporio je dokaze nabavljene u istrazi, smatrajući da su namerno uništeni neki dokazi (tragovi krvi). Vukasović se obratio sudskom veću rečima „Tražim milosrdnost za svog branjenika...Vi ste poslednja slamka da spasete pravo. Molim veće da izdrži do kraja, jer će uskoro prestati politički pritisak zbog kojeg je pravo postala sluškinja u ovoj zemlji. Vi imate mogućnost da spasete pravo, izdržite do kraja!“. Svoju završnu reč Vukasović je završio izjavom da je Zorana Đinđića ubilo NN lice. Branilac Miloša i Aleksandra Simovića, advokat Želimir Čabrilo, rekao je u svojoj završnoj reči da ni iz jednog dokaza ne proizlazi zaključak da su njegovi branjenici izvršili krivična dela koja im se stavljaju na teret, pa se na osnovu toga ne može doneti zakonska odluka o njihovoj krivici. Ovaj advokat odbrane je veći deo svoje završne reči govorio o medijima i raznim centrima moći. Advokat Veljko Delibašić, branilac optuženog Dušana Krsmanovića predložio je sudskom veću oslobađajuću presudu za svog klijenta. Međutim, on u svojoj završnoj reči dodaje da ukoliko sudsko veće prihvati dokaze tužilaštva i Krsmanovića ogłosi krivim, kazna treba da bude ispod zakonskog minimuma imajući u vidu olakšavajuće okolnosti. Advokat Delibašić je jedini od advokata odbrane ostavio mogućnost da je njegov branjenik izvršio krivična dela za koja se tereti. Krsmanovićev advokat je pravdao svog branjenika teškim uslovima odrastanja i lošim uticajem okoline, što je od njega napravilo laku metu za lica kao što je Dušan Spasojević. Branilac Vladimira Milisavljevića Budale, Aleksandar

Popović, smatra da ne postoji nijedan dokaz koji tereti njegovog branjenika i stoga za njega traži oslobađajuću presudu. Oslobađajuće presude zatražili su i advokati Olivera i Aleksandar Đorđević, branioci Ninoslava Konstantinovića i Sretka Kalinića, pozivajući se na nedostatak dokaza. Branilac Milana Jurišića, Aleksandar Zarić, se pozvao na neizvršenu rekonstrukciju događaja i na osnovu toga tražio oslobađajuću presudu za svog klijenta. Advokati optuženih pripadnika JSO Željka Tojage i Saše Pejakovića ocenili su u završnoj reči da nijedan materijalni dokaz ne povezuje njihove branjenike sa atentatom na premijera. Branilac Tojage, advokat Krsto Bobot, predložio je oslobađajuću presudu, ili novo otvaranje glavnog pretresa i izvođenje dokaza koje je predložio. Branilac Saše Pejakovića, Goran Petronijević, ponovio je tvrdnje da su na premijera ispaljena tri hica čime se, kako je rekao, opovrgava optužnica.

Prvooptuženi Milorad Ulemek Legija je u svojoj završnoj reči na suđenju rekao da on nema nikakve veze sa organizacijom ili ubistvom pokojnog premijera. Ulemek je izjavio da je lažnim iskazima minimiziran njegov odnos s pokojnim premijerom „koji je bio prijateljski odnos s uzajamnim poštovanjem“. Govoreći o svojoj predaji on je naveo da mu tom prilikom niko nije davao bilo kakva obećanja. O motivu za ubistvo je rekao da njega iz Haga niko do današnjeg dana nije tražio te da je on do nastanka ove „hajke“ bio samo običan penzioner i ugledan gospodin koga vlast nikada nije zanimala. Porušena slika o Ulemeku kao uglednom penzioneru izaziva kod optuženog revolt i doprinosi izjavama kojima negira stvarne događaje. Protest rasformirane JSO ne naziva pobunom, i smatra da

je Jedinica bila obmanuta. Prijjećim tvrdnjama da je Jedinica paravojna formacija, smatra Ulemek, blati se pokojni premijer. Najveći deo završne reči posvetio je svedocima saradnicima, prvenstveno Dejanu Milenkoviću. Tokom svog troipčasovnog izlaganja Ulemek je zatražio ponovno otvaranje dokaznog postupka, kako bi se rešile sve nedoumice. Prvooptuženi smatra da dokazi protiv njega ne postoje, pa je izrekao sledeće: „Ako dokažete da sam kriv pokriću se ušima i otići na robiju“.

Postupak pred Posebnim odeljenjem Okružnog suda u Beogradu za ubistvo premijera Zorana Đinđića okončan je presudom 23. maja 2007. godine. Organizatorima i ubicama premijera su izrečene stroge kazne na osnovu brojnih nepobitno utvrđenih dokaza izvedenih tokom samog postupka.

Prvooptuženom Miloradu Ulemeku, organizatoru zločinačkog udruženja, izrečena je kazna od 40 godina zatvora, kao i direktnom izvršiocu atentata Zvezdanu Jovanoviću. Pripadnici zemunskog kriminalnog klana Aleksandar Simović, Ninoslav Konstantinović, Vladimir Milisavljević i Sretko Kalinić osuđeni su na po 35 godina zatvora, a Milošu Simoviću, Milanu Jurišiću, Dušanu Krsmanoviću, Branislavu Bezareviću i Željku Tojagi izrečene su jedinstvene kazne zatvora od 30 godina, dok je Saša Pejaković, koji se brani sa slobode, osuđen na osam godina zatvora. Ulemeku, Jovanoviću, Aleksandru Simoviću, Krsmanoviću, Bezareviću i Tojagi produžen je pritvor do pravosnažnosti presude, dok su okrivljeni Miloš Simović, Konstantinović, Milisavljević, Kalinić i Jurišić i dalje u bekstvu. Saši Pejakoviću je produžena mera zabrane napuštanja Beograda, sa obavezom redovnog javljanja policiji.

U obrazloženju presude sudija Nata Mesarević je govorila o dokazima

kojima je sud poklonio poverenje i kroz koje je utvrđena istina o atentatu na premijera, ali i o događajima koji su mu prethodili, kao i o prethodnim neuspelim pokušajima atentatora koji pokazuju vezu rasformirane JSO, službi bezbednosti i pripadnika zemunskog kriminalnog klana. Obrazlažući presudu, sudija Mesarević je govorila o konstrukcijama odbrane koje su korišćene tokom postupka, kao i brojnim veštačenjima i svedočenjima na osnovu kojih su se odbrane optuženih pokazale izmišljenim i netačnim. U svojoj oceni političkog motiva, sudsko veće je ostalo pri stavu da je politička pozadina atentata na premijera Zorana Đinđića dovoljno rasvetljena, te da ne postoji politički inspirator zločina, niti da je potrebno niti važno utvrditi ko su lica odgovorna za stvaranje političke klime koja je omogućila njegovo ubistvo. Obrazložen je i stav veća prema pobuni JSO, kojim se odgovornost za nepokretanje postupka i neistraživanje činjenica vezanih za istu prenosi na specijalnog tužioca. Po završetku obrazloženja, sudija Nata Mesarević se obratila prisutnima iznoseći svoje mišljenje o nerazjašnjenim propustima državnih službi na dan atentata i o mogućnostima da jedno kriminalno udruženje prati, progoni i planira ubistvo najvišeg državnog funkcionera, ocenivši propuste države u zaštiti premijera kao neshvatljive i neozbiljne.

Sam čin izricanja presude bio je obeležen nesvakidašnjim ponašanjem lica u sudnici koja su sedela u delu predviđenom za porodice optuženih. Po saopštenju presude, okrivljeni su zatražili da napuste sudnicu i da ne prisustvuju obrazloženju presude, što im je sudsko veće i omogućilo. Po njihovom izlasku iz sudnice, porodice optuženih su demonstrativno počele da napuštaju sudnicu, pored pripadnika sudske straže koji su imali direktno naređenje predsednice veća Nate Mesarević da svaki dalji izlazak onemogućuje. Tada je ispred zgrade suda

došlo je do verbalnog sukoba okupljenih pristalica DS i LDP sa licima koja su napustila sudnicu po objavljivanju presude. Izricanju presude optuženima za ubistvo premijera Zorana Đinđića prisustvovao je veliki broj političkih funkcionera, dok se u sudnici nisu nalazili zastupnici porodice Đinđić, advokati Srđa Popović i Rajko Danilović.

2. Predmet „stečajna mafija“

Sredinom januara počelo je suđenje organizovanoj kriminalnoj grupi nazvanoj *stečajna mafija* čiji se pripadnici terete za izvršenje 105 krivičnih dela, kao i za nanošenje štete državi u vrednosti od 50 miliona evra. Suđenje pripadnicima ove grupe nastavljeno je u aprilu izlaganjem odbrane optužene, bivše sudije Trgovinskog suda u Beogradu, Delinke Đurđević. Ona je negirala navode optužnice u celini, iznoseći podatke o spornom stečajnom postupku preduzeća „Rad“, tvrdeći da je postupala po zakonu, kao i da je bila pod pritiskom izvršne vlasti, tačnije ministra za kapitalne investicije Velimira Ilića, koji je od optuženog Gorana Kljajevića tražio njenu smenu zbog postupanja u tom predmetu. Optužena tvrdi da su po njegovom nalogu za stečajnog upravnika i njegovog zamenika postavljeni optuženi Miljko Živojinović i Grujica Davidović. Ministar Ilić je preko medija negirao navode optužene. Optužena takođe navodi da nije imala uticaja na izbor direktora Poštanske štedionice, Jelice Živković, niti da je postupanjem u postupku preduzeća „Komel“ omogućila optuženom u bekstvu, Sekuli Pjevčeviću, da ostvari protivpravnu imovinsku korist. Takođe se izjašnjavala i povodom dela optužnice u vezi sa stečajnim postupkom firme „Be-

ko" i favorizovanja preuzeća „Tobako“. Tokom izlaganja svoje odbrane optužena se onesvestila, a svoju izjavu iz istrage o primanju mita u vrednosti od 9 000 evra i aparata bele tehnike u vrednosti od 100 000 dinara obrazložila je velikim stresom kojem je bila izložena. Optuženi Milinko Brašnjević negirao je navode optužbe, tvrdeći da nije učestvovao u davanju mita optuženoj Delinki Đurđević, kao i da nije imao uticaja na poslovanje preduzeća „Eko produkt 2“ čiji je direktor bio samo formalno, dok je njegov pokojni brat u preduzeću bio apsolutni gazda. Pomenuto preduzeće se dovodi u vezu s izvlačenjem para iz „C marketa“ za šta optuženi negira svoju umešanost. U vezi sa poslovanjem firme „Tobako“, optuženi je izjavio da je vlasnik bila snaha njegovog pokojnog brata a da je njime upravljao njegov brat Miko Brašnjević. Optužena Jasmina Kojić izjasnila se o navodima optužbe negirajući ih, tvrdeći da je posredovala između Milana Beka, predstavnika „C marketa“ i Mike Brašnjevića, ali da nije imala nikakvih saznanja o dogovorima o dugovima između njihova dva preduzeća. Advokat optuženog Gorana Kljajevića, Marko Kljajević zatražio je od sudskog veća da proveri zakonitost odluke o pritvoru njegovog branjenika, tvrdeći da nema suda ako se optuženi brutalno i nezakonito pritvaraju. Na prvom majskom ročištu, optužena Jelica Živković, koja se prema optužnici tereti da je davala kredite privatnim firmama i na taj način oštetila Poštansku štedionicu, zbog zdravstvenog stanja nije mogla da iznese svoju odbranu. Na okolnost da je optužena Živković bolesna, advokati odbrane zatražili su da se protiv nje postupak razdvoji. Nakon odbijanja predsedavajućeg sudije Vojnovića da usvoji predlog odbrane, advokati odbrane zatražili su izuzeće celokupnog sudskog veća navodeći pristrasnost kao razlog. Obrazloženje sudskog veća za

odbijanje razdvajanja postupka bilo je da optužena ne želi da se podvrgne lečenju i shodno tome traži puštenje na slobodu zbog lošeg zdravlja. Svoju odbranu izneli su Radisav Jocović, bivši direktor preduzeća „Rad“, Zoran Jovanović, Milan Nestorović iz firme „Eko produkt 2“, vlasnik „Velauto investimenta“ Đorđe Kolišanac, Milisav Filipović, vlasnik firme „Holi voter“ i Milivoje Mirković, generalni direktor preduzeća „Komel“, koji su negirali krivicu. Prema odluci sudskog veća sa slobode će se ubuduće braniti Milisav Filipović i Milivoje Marković dok je za ostala lica koja su dala predlog za odbranu sa slobode taj predlog odbijen s obrazloženjem da postoji opasnost od njihovog bekstva iz zemlje. Tokom juna optuženi pripadnici stečajne mafije nastavili su sa iznošenjem svoje jednoobrazne odbrane, negirajući sve navode optužnice i bilo kakvu umešanost u izvršenje krivičnih dela. Optuženi Mirjana Perišić, direktor firme „Kameo“, Olivera Slavković, direktor preduzeća „Micukasu“ i Milan Rakočević, bivši direktor firme „Energokontakt, svi direktori preduzeća čiji je vlasnik Sekula Pjevčević, negirali su zloupotrebu službenog položaja. Optuženi Vučelja Bajić, stečajni upravnik preduzeća „Ineks intereksport“, „Komel“ i beogradskog „Eskontnog centra“, i Srboljub Spasić, bivši direktor firme „Energokontakt, takođe su u potpunosti negirali navode optužnice, dok je optuženom Đorđu Antelju je ukinut pritvor.

3. Predmet „Zemunski klan“

Suđenje pripadnicima zemunskog klana, koji se optužnicom terete za zločinačko udruživanje, 15 ubistava, tri otmice i terorističke napade na preduzeće „Difens roud“ i sedište DSS u Beogradu, u aprilu je nastavljeno pred većem Posebnog odeljenja Okružnog suda saslušavanjem svedoka. Bez prisustva javnosti svoje iskaze su dali Ljubiša Buha i Miladin Suvajdžić, a potom je usledilo

izlaganje Dejana Milenkovića. Ovaj svedok saradnik doveo je u vezu prvooptuženog Ulemeka sa kopijom knjige firmi koje su predviđene za privatizaciju i miniranjem mašina preduzeća „Difens Roud“. Milenković je izjavio da su ubistva Todora Gardaševića i Branislava Lainovića dogovorena u tržnom centru „Kotobanja“ koji je u vlasništvu Ljubiše Buhe, a po naređenju Dušana Spasojevića, te da je u praćenju pred ubistvo učestvovao optuženi Aleksandar Simović. Prvooptuženi Ulemek je izjavio, povodom navoda svedoka saradnika, da se ne zna ko je kome više „slamka spasa“, da li tužilac Prijčić Milenkoviću ili obrnuto. Optuženi Dragan Miladinović je izjavio da je deo iskaza Milenkovića u vezi sa njegovom dojavom o kretanju ubijenog Jovana Guzijana neistinit. Suđenje je nastavljeno čitanjem iskaza iz istrage svedoka Suvada Musića koji je uputio molbu sudu da se više ne pojavljuje pred sudom zbog trauma koje su posledica otmice i mučenja. O ubistvu Aleksandra Ristića, koje se stavlja na teret optuženima Jurišiću i Konstantinoviću, svedočio je Aleksandar Matić koji je i ranjen prilikom izvršenja tog krivičnog dela. Psihijatrijskim izveštajem je pred sudom potvrđena uračunljivost svih optuženih pripadnika klana i utvrđeno da su bili mentalno svesni prilikom vršenja krivičnih dela koja im se stavljaju na teret.

U maju je postupak nastavljen saslušanjem Darka Milićevića, optuženog za ubistvo Gorana Trajkovića, koji je posle negiranja krivice izabrao da se u nastavku suđenja brani ćutanjem. Nakon izjašnjavanja optuženog nastavljeno je iznošenje dokaza odbrane. Ispitan je svedok Nikola Skerlić čije je svedočenje trebalo da potvrdi navode iz optužnice prema kojima su Vladimir Milisavljević i Miloš Simović pucali na Srđa

na Ljujčića i tom prilikom ga ubili. Skerlić je u toku pucnjave bio u automobilu sa ubijenim Ljujčićem i tada je zadobio lakše telesne povrede. Svedok je na pretresu izjavio da nije video napadače i da se ne pridružuje krivičnom gonjenju optuženih. Advokati odbrane su u svojim izlaganjima najviše insistirali na suočavanju svedoka saradnika Dejana Milenkovića i Ljubiše Buhe, smatrajući da u njihovim iskazima ima brojnih neslaganja. Pored suočavanja, advokat Ulemeka je zatražio i dopunska saslušanja Buhe i Čedomira Jovanovića, radi ispitivanja okolnosti oko prebacivanja oružja iz policijske stanice Stari grad tokom „petooktobarske revolucije“. Ove predloge je sudsko veće odbilo. Po završetku izvođenja dokaza koji su predloženi od strane tužioca Prijčića sudsko veće je zakazalo glavni pretres na kojem će optuženi i njihovi advokati izneti dokaze u svoju odbranu. U junu je svedočilo nekoliko prijatelja optuženih koji su svojim svedočenjem pružili alibi optuženima za otmicu i ubistvo Slobodana Radosavljevića Bulke 12. juna 2002. godine. Pred sudom su svedočili i veštaci MUP Srbije, koji su izjavili da su na mestu ubistva Gorana Trajkovića našli tragove dvojice optuženih Darka Milićevića i Milana Jurišića. Nastavak suđenja zakazan je za 17. septembar.

4. Predmet „drumska mafija“

U ovom predmetu, u javnosti nazvanom drumska mafija, optužnicom je optuženim licima stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela zločinačkog udruživanja i zloupotrebe službenog položaja u saizvršilaštvu. Optužena lica se terete da su posebno napravljenim uređajima i računarskim programom organizovali sistem za naplatu putarine bez evidentiranja prolaska vozila, što je omogućilo optuženima prisvajanje neevidentiranog

dela novca. Optuženo je ukupno 53 lica za koja se smatra da su nanela štetu državi u iznosu od preko 6,5 miliona evra. Glavni pretres počeo je 28. maja. Prvooptuženi Milan Jovetić koji se tokom istrage branio ćutanjem, pred sudskim većem je odbacio optužbe negirajući da je organizovao pripadnike „drumske mafije“ kao i da je bio član te kriminalne grupe. Drugooptuženi Živojin Đorđević se izjasnio krivim po navodima optužnice. Đorđević je pred sudskim većem izjavio da se iskreno kaje i da je spreman da snosi posledice zbog počinjenih krivičnih dela. On je u svom dvodnevnom iznošenju odbrane detaljno objasnio kako je ova grupa funkcionisala. Đorđević je kao organizatora grupe naveo prvooptuženog Jovetića. Iako je krivicu u potpunosti priznao, istakao je i mišljenje da je suma pokradenog novca u optužnici prevelika. Optuženi je pričao i o podeli profita od duplo naplaćenih kartica, pa je tom prilikom rekao da je 40 procenata od zarade išlo „onima gore u Beograd“. Predsedavajući sudija Vučinić je više puta insistirao da optuženi objasni svoju izjavu ali je optuženi rekao da samo toliko zna. Saslušan je optuženi Slaviša Tričković koji je izjavio da nije uradio ništa nelegalno i odbacio navode tužilaštva da je učestvovao kao sakupljač neevidentiranog novca. Prilikom davanja iskaza došlo je i do suočenja Tričkovića sa optuženim Đorđevićem. Đorđević je u svom iskazu optužio Tričkovića za sakupljanje novca od kolega i tvrdio da je upravo on najbolje znao ko je tačno od radnika učestvovao u ovoj malverzaciji. Na junskom ročištu suđenja pripadnicima drumske mafije optuženi Goran Stojanović negirao je navode optužnice kao i činjenicu da je obučavao inkasante da vrše naplatu putarina uz pomoć duplih naplatnih kartica.

Ovo suđenje obeležio je medijski skandal kada su poslednje nedelje maja na televiziji B92 emitovani transkripti razgovora optuženih (koji inače pre-

dstavljaju deo dokaznog materijala). Posle emitovanja ovih transkripata, advokati odbrane su zatražili da transkripti budu izdvojeni iz dokaznog materijala, dok je tužilac izjavio da su transkripti prikazani na „nezakonit i nekorektan način“. Deo objavljenih transkripata se odnosi na prisluškivane telefonske razgovore između Miloša Nedeljkovića, jednog od direktora preduzeća „Putevi Srbije“, sa Brankom Jocićem generalnim direktorom te firme i izvesnim Drinjakovićem, navodnim rođakom ministra Velimira Ilića.

5. Predmet „carinska mafija“

Krajem maja Okružno javno tužilaštvo podiglo je optužnicu protiv 28 lica koja tereti da su kao organizovana grupa počinili krivična dela primanja mita, zloupotrebe službenog položaja i krijumčarenje. Naneta šteta koju je ova kriminalna grupa nanela državi se procenjuje na više desetina miliona evra.

6. Predmet „GSP mafija“

Izricanje presude pripadnicima tzv. GSP mafije zakazano je za 26. jun. Šesnaest pripadnika ove kriminalne grupe optuženo je da su od oktobra 2005. do kraja januara 2006. godine falsifikovali i prodali skoro pet miliona karata za prevoz, čime su oštetili GSP za 128 miliona dinara. Tokom dokaznog postupka predstavljeni su transkripti prisluškivanih razgovora između pripadnika ove kriminalne grupe o prodaji falsifikovanih GSP karata za prevoz. Optuženi Nebojša Grujičić je pred sudom prepoznao svoj glas u prisluškivanim razgovorima, ali je naveo da nije znao od koga kupuje karte i da ne prepoznaje

ostale glasove u prisluškivanim razgovorima. Zamenik specijalnog tužioca Milenko Mandić istakao je u završnoj reči da je izvedenim dokazima utvrđena krivica optuženih, a povodom tvrdnji nekih optuženih da ne poznaju druge optužene članove kriminalne grupe, izjavio da je to moguće, jer vrh kriminalnog lanca nije želeo da se svi u grupi međusobno poznaju. Prvooptuženi Gojko Samardžić priznao je u završnoj reči da je osmislio prodaju karata i da je time stekao materijalnu dobit, pravdajući izvršenje krivičnog dela potrebom da pribavi novac za lečenje. Optuženi je međutim negirao da je organizovao zločinačko udruženje, dodavši da

su neki od optuženih bili njegovi prijatelji. Većina advokata odbrane navela je u završnim rečima da je optužnica preuveličana i da nije postojala organizovana kriminalna grupa. Oni su kao ublažavne okolnosti za optužene naveli da su to porodični ljudi i da ih je većina neosuđivana, zatraživši od suda da ih oslobodi ili što blaže kazni.

7. Predmet „saobraćajna mafija“

Suđenje pripadnicima tzv. saobraćajne mafije, kojima se na teret stavljaju brojna krivična dela iz oblasti saobraćajnog osiguranja nastavljeno je tokom meseca juna iznošenjem

odbrane optuženih. Kao organizatori grupe u optužnici su označeni Slobodan Knežić i Zoran Stojanović, koji su za sumu od 500 do 1000 evra angažovali policajce koji su sastavljali falsifikovane izveštaje o nepostojećim saobraćajnim udesima, kako bi naplaćivali fiktivnu štetu od osiguravajućih društava, time ih oštetiši za više stotina hiljada evra. Optuženi policajci su priznali poznanstvo sa organizatorom Knežićem, ali su negirali primanje mita. Izlaganje odbrane drugooptuženog Stojanovića i nastavak glavnog pretresa odloženi su za oktobar.

O presudi...

Autor ovog teksta veruje da je ubistvo najvišeg državnog predstavnika zločin sa čijim izvršiocima je potrebno postupati u skladu sa zakonom, kao i sa njihovim pomagačima, agitatorima i jatacima, beskompromisno braneći one vrednosti za koje se društvo izborilo, a koje su negde usput zaboravljene.

Presuda u postupku za ubistvo premijera Zorana Đinđića doneta je nakon tri i po godine trajanja najvažnijeg procesa u istoriji srpskog pravosuđa. Od jedne presude koja je mogla postati temelj oslonac svim postupcima za organizovan kriminal ostala je tek mlaka naznaka kako je moglo i trebalo da bude. Ne treba u ovoj presudi tražiti satisfakciju za ono što je 12. marta 2003. godine učinjeno, niti bi je trebalo zvati prekretnicom srpskog pravosuđa i time davati legitimitet svemu što je prethodilo i do nje dovelo; treba samo postavljati jednostavna i logična pitanja na koja nisu dati odgovori – u čijem je interesu bilo ubistvo Zorana Đinđića, u čijem je interesu obustava reforme srpskog društva i ko je od toga imao najveću korist (kako je to formulisao zastupnik oštećenih Srđa Popović postavljajući pitanje političkog motiva i političkih inspiratora zločina). Apsurdno je da se u rešavanju političkog ubistva ne otkriju lica odgovorna za stvaranje ideje o ubistvu premijera kao legitimnom "spasonosnom" činu, ali je samo odstupanje od tog pitanja i njegovo po-

tiskivanje u zaborav najbolji primer apatije u Srbiji i potpune vladavine konformizma. Nesporno je da *presuda donosi taman onoliko istine koliko srpsko društvo u ovom trenutku može da podnese*, ali ta činjenica ne sme biti izgovor onom delu javnosti koji nije spreman na kritiku nadležnih institucija i propuštenih prilika.

Ne samo da je apsurdno, već je uvredljivo za onaj deo javnosti u Srbiji koji ne prihvata vizantijskog političara, oca nacije i javne servisere, da se sudskom presudom održava mulj društvenih vrednosti i ne insistira na jačanju sudstva, kao čuvara demokratskog poretka, već taj sud javnosti šalje jasnu poruku o svojoj nesposobnosti i stepenu svoje samostalnosti i nezavisnosti. Nije realno očekivati da će pravosuđe u Srbiji, ni danas ni još dugi niz godina, biti sposobno da se izdigne od šezdesetogodišnje prakse ali je potpuno poražavajuće za sud da zaboravi svoju društvenu ulogu i svesno se odrekne društvene moći koja mu pripada. To je, međutim, u Srbiji danas jednako logično kao i uzdah olakšanja na presudu Međunarodnog suda pravde.

Donošenje presude za ubistvo premijera je finalni dokaz da je u Srbiji najbolje ulagati u dnevno-politički fokus javnosti. Naime, tema presude je za većinski nekritičku javnost bila aktuelna tek jedan dan. Već sutra moglo se čuti da je presuda od suštinskog značaja, da je

pravda zadovoljena i da cela Srbija sada mirno može da se posveti rešavanju kosovskog pitanja. To dirigovano usmeravanje očiju javnosti vrše isti oni čiji doprinos u ubistvu premijera nije dobio sudski epilog ali čiji je doprinos u stvaranju medijske hajke na Zorana Đinđića nemejerljiv. Presuda i način na koji je vođen proces za ubistvo premijera su neborivi dokaz da je parazitski mehanizam Miloševićevog režima potpuno obesmislio 5. oktobar i našao novog domaćina. I za prethodnika Kosovo je bilo politički određujuće...

Suštinski značaj presude je ipak u činjenici da ona predstavlja antipod svemu što život i delo Zorana

Đinđića predstavljaju. U njoj nema ničeg reformskog ili efikasnog. Ona ne unosi poverenje u rad institucija, niti je odraz nade u bolje i uređenije društvo. Upravo suprotno - ceo postupak pred sudom je opstrukcijama relativizovan, kroz medije i izjave političkih funkcionera kojima se otvoreno stvarao pritisak na sud, ali pre svega na javnost u pogledu ispravnosti samog suđenja, krivice optuženih, najočiglednijih činjenica i okolnosti, da bi se izbrisao svaki trag o ideji političkog ubistva, o ideji reforme i modernog srpskog društva. Tim idejama ipak ne mogu stati na put.

Miloš **Stopić**

Suđenja za ratne zločine

Pored Haškog tribunala suđenja za ratne zločine počinjene na teritoriji bivše SFRJ odvijaju se i pred Posebnim odeljenjem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu. Podsećamo da su Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije i Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu osnovani su u skladu sa Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u gonjenju počinilaca ratnih zločina donetim 2003. godine.

Trenutno se pred većima za ratne zločine vode postupci u predmetima „Zvornik“, „Braća Bitići“, „Škorpioni“, „Suva Reka“ i „Ovčara“. Osim ovih postupaka istraživači koji prate suđenja za ratne zločine posebnu pažnju posvetili su međunarodnoj saradnji u ovoj oblasti. Analizu prvostepene presude u slučaju „Škorpioni“ donosimo u posebnom tekstu.

1. „Braća Bitići“

Suđenje Sretenu Popoviću i Milošu Stojanoviću, optuženim da su kao pripadnici Posebnih jedinica policije kao saizvršioци izvršili krivično delo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika, tako što su jula 1999. godine braću Ilija, Argona i Mehmeta Bitićija lišili prava na pravično suđenje, kada su ih neovlašćeno lišili slobode i predali za sada N.N. pripadnicima MUP i SAJ koji su ih kasnije ubili, nastavljeno je od 11. do 13. aprila svedočenjem Zorana Anđelkovića, bivšeg predsednika Privremenog izvršnog veća Kosova i Metohije. Anđelković je rekao da je početkom 2000. godine primio Fatosu Bitićija, brata ubijenih, i obećao mu da će probati da sazna šta se desilo sa

njegovom braćom, te da je zamolio Sretenu Lukića da se raspita o sudbini braće Bitići, ali tvrdi da nikakvu povratnu informaciju nije dobio i da nije rekao Fatosu Bitićiju da su mu braća ubijena kako je to naveo Bitići u ranijem svedočenju. Milan Petrović, bivši načelnik kriminalističke policije u Prizrenu, svedočio je da 1999. nije imao nikakva saznanja o porodici Bitići, niti o angažovanju braće Bitići u OVK, a da je o hapšenju i nestanku trojice braće saznao od njihovog brata Fatosu. Brat ubijenih ga je zamolio da se raspita gde se oni nalaze a kao protivuslugu ponudio da se na Kosovu raspita o sudbini Petrovićevih roditelja koji su nestali posle povlačenja srpskih oružanih snaga. Obrad Stevanović, bivši pomoćnik ministra unu-

trašnjih poslova, svedočio je da ništa ne zna o braći Bitići, niti o masovnim grobnicama u Petrovom selu i Srbiji uopšte, a da je njihovo postojanje za njega „velika misterija sa elementima zavere“.

Na ročištima održanim u maju svedočili su bivši načelnik SUP Prokuplje Milovan Vučićević i bivši načelnik odeljenja policije u Prokuplju Milisav Vučković. Njih dvojica se nalaze u pritvoru jer je protiv njih pokrenuta istraga u vezi sa protivpravnim lišavanjem slobode braće Bitići. Vučković je rekao da ga je, dok su se braća Bitići nalazila u zatvoru u Prokuplju, zvao Milenko Arsenijević koji je 1999. godine bio šef Odseka za posebne jedinice MUP, i od njega tražio informaciju o datumu izlaska iz zatvora braće Bitići. Arsenijević je kasnije tražio da Bitićije ne puštaju iz za-

tvora dok po njih ne dođu ljudi koje je najavio kao policajce koji treba da ih prebace u Beograd (radi se o optuženom Stojanoviću i dvojici policajaca koje je on angažovao i za sada nepoznatom vozaču terenskog vozila u kojem su do kampa za obuku policije u Petrovom selu prevezena braća Bitići). Ovo je ranije kao svedok ispričao i Arsenijević, rekavši da je postupao po naređenju nekog od svojih pretpostavljenih. Svedočilo je i nekoliko policajaca koji su bili na obuci u kampu u Petrovom selu u julu 1999. Jedan od njih je rekao da je video zatvorena lica u kampu i da je kasnije, kada je čuo da su u Petrovom selu pronađena tela trojice braće Bitići, pretpostavio da se radi o tim licima. Jedina procesna aktivnost u mesecu junu bio je uviđaj izvršen u kampu za obuku policije u Petrovom selu gde su 1999. godine bili zatvoreni a kasnije (2001) pronađeni ubijeni Ili, Mehmet i Argon Bitići. Prethodno je sud odlučio da balističko veštačenje obavi FBI, a nastavak suđenja zakazan je za septembar.

Značajna vest za ovaj proces je hapšenje Vlastimira Đorđevića protiv koga je, kao mogućeg nalogo-davca, pokrenuta istraga u vezi ovog predmeta. Optuženi Sreten Popović je u svojoj odbrani izjavio da je hapšenje i zatvaranje braće Bitići organizovao po naređenju Đorđevića, te da ih je i predao za sada nepoznatim pripadnicima MUP Republike Srbije jer je to od njega uz pretnje zahtevao Đorđević. Tužilaštvo za ratne zločine najavilo je da će uputiti zamolnicu Haškom tribunalu radi saslušanja Vlastimira Đorđevića, čiju izjavu je potrebno pribaviti ne samo zbog ovog, nego i zbog još jednog predmeta koji je u fazi pretkrivičnog postupka. Iz tužilaštva je saopšteno da je u tom postupku potrebno utvrditi ulogu Đorđevića u transportu leševa sa Kosova i Metohije na nekoliko lokacija u Srbiji.

Drugi detalji nisu saopšteni jer je istraga još u toku.

2. „Zvornik“

Suđenje šestorici optuženih za ratne zločine na teritoriji opštine Zvornik tokom 1992. godine nastavljeno je ročištima održanim između 23. i 26. aprila. Oni su optuženi za mučenja i ubistva u Domu kulture u Čelopeku, na poljoprivrednom dobru „Ekonomija“ i mestu zvanom „Cigлана“, a dvojica optuženih (Branko Grujić, bivši predsednik opštine Zvornik, Kriznog štaba, Privremene vlade i Ratnog štaba i Branko Popović, bivši komandant štaba Teritorijalne odbrane) i za prisilno preseljenje civilnog stanovništva iz sela Kozluk i Skočić.

Na aprilskim ročištima svedočila su trojica bivših pripadnika rezervnog sastava policije iz sela Tršić kod Zvornika koji su tokom 1992. trebali da obezbeđuju zatvorenike u Domu kulture u Čelopeku gde su ubijani i zlostavljani zatvorenici, inače bosanski muslimani iz sela Divič. Ovi svedoci su tvrdili da nikakva neposredna saznanja o zločinima nemaju, da su čuli da je zločina bilo, ali nikad u smeni u kojoj su oni bili, a bilo je vidljivo (što je primetio i optuženi Dragan Slavković koji je tvrdio da su neke zarobljenike ubili stražari) da se plaše da bi i sami mogli biti optuženi zbog ovih događaja, zbog kojih se vodi postupak i pred sudom u Tuzli. O proterivanju 1822 civila iz sela Kozluk i Skočić trebao je da govori Vidoje Petrović, bivši komandir policijske stanice u Loznici, a sada predsednik opštine Loznica i poslanik u republičkoj skupštini (na listi stranke G17plus), koji je prema izjavama nekih svedoka razgovarao sa ljudima iz konvoja izbeglica i dogovarao obezbeđivanje konvoja ali je on ove

tvrdnje demantovao i tvrdio da ne može da se seti da je ikada razgovarao o obezbeđivanju nekog konvoja, niti se seća da je ikad ovakav konvoj prošao kroz Loznicu, tako da nije mogao ništa da kaže ni o proterivanju koje je predmet optužnice. Na ročištima održanim od 28. maja do 1. juna svedočile su vođe oružanih formacija koje su delovale u okviru TO Zvornik i MUP-a. Milorad Gogić, vođa oružane formacije poznate kao „Gogićevci“ i Miroslav Vuković (zvani Vojvoda Čele) rekli su da nikakva saznanja o zločinima na teritoriji opštine Zvornik nisu imali iako su ih mnogi svedoci prethodno pominjali u vezi zločina koji su predmet optužnice. Vođa još jedne oružane formacije, Svetislav Mitrović zvani Niški je rekao da je znao da se u Domu kulture u Čelopeku, na „Ekonomiji“ i u „Cigłani“ nalaze zatvoreni Bošnjaci, da ih tamo muče i ubijaju i opisao je kako su izgledali ovi zatvori. Izjavio je da je prisustvovao jednom ubistvu na Ekonomiji koje je izvršio izvesni „Sava“ iz Kraljeva koji se pominje i u optužnici. Kada je opisao ovo ubistvo sudsko veće je zaključilo da se ovakvo ubistvo ne nalazi u optužnici. On je ispričao da mu se direktor Cigłane žalio na ponašanje dobrovoljaca koji su obezbeđivali zatvor, gde je šef obezbeđenja bio optuženi Dragan Slavković zvani Toro. Rekao je da su zločini u ovim zatvorima bili „javna tajna“ i da je ceo Zvornik pričao o ubistvima i mučenjima zatvorenika.

Za ovaj postupak veliki značaj ima međunarodna pravna pomoć koju Veću za ratne zločine pružaju pravosudni organi Bosne i Hercegovine. Naime, pored toga što su istražne radnje sprovedene u sarađnji dve države, najveći broj svedoka u ovom predmetu živi u BiH, pa se pozivi za svedočenja dostavljaju preko organa te države, što u izvesnoj meri komplikuje i odugovlači postupak. Tako je, na početku glavnog pretresa 25. juna, su-

dsko veće kojim predsedava sudija Tatjana Vuković saopštilo da odstaje od saslušanja nekoliko svedoka pošto su dvojica svedoka koji su uredno primili pozive odbili da svedoče zbog straha od mogućih posledica po bezbednost njih i njihovih porodica, dok su dva svedoka odustala zbog teškog zdravstvenog stanja (što su potvrdile nadležne službe BiH). Takođe, četiri svedoka koji su i oštećeni u ovom predmetu (bivši zatvorenici logora u Čelopeku) odbili su da svedoče. Veće za ratne zločine je u dva navrata neuspešno pokušavalo da, u saradnji sa kolegama iz BiH, obezbedi dolazak ovih svedoka. Kako su ova četiri svedoka pod pseudonimima dali izjave u vezi sa događajima koji su predmet optužnice tokom istrage koja je vršena na teritoriji Bosne i Hercegovine sudsko veće je odlučilo da te njihove izjave pročita na glavnom pretresu i tako omogući izvođenje dokaza. Zapažamo još jednom primetno nepoverenje žrtava u institucije Republike Srbije, što je razumljivo kada se ima u vidu nerazumno ukidanje presude za zločin na Ovčari, sramna presuda pripadnicima jedinice Škorpion, loš program zaštite svedoka (u kojem je moguće da svedok saradnik u procesu za atentat na premijera bude brutalno ubijen) i činjenica da su dvojica najvažnijih optuženih za ratne zločine u Bosni i Hercegovini (Ratko Mladić i Radovan Karadžić) i dalje na slobodi. Sve ovo dovodi u pitanje rešenost države da se suoči sa zločinima učinjenim tokom devedesetih godina.

3. „Suva Reka“

Suđenje osmorici optuženih za zločin u Suvoj Reci nastavljeno je od 2. do 6. aprila svedočenjima lica koja su učestvovala u utovarivanju tela žrtava u kamion. Suđenje je obeležilo svedočenje zaštićenih svedoka koji su izjavili da su prilikom unošenja tela ubijenih članova po-

rodice Beriša videli optužene Slađana Čukarića i Miroslava Petkovića. Svedoke B i C, koji su u to vreme bili maloletni, tadašnji predsednik opštine Boban Vuksanović naterao je da leševe iz picerije u Zanatskom centru utovare u kamion. Svedok B je molio da ga puste da ode kući ali mu Vuksanović to nije dozvolio i još je dodao: „Oni spavaju, nije nista strasno“. Tu su bili i Petković i Čukarić koji je rekao: „Bolje da ti njih utovaraš nego oni nas“. Kasnije im je policajac naredio da kamion operu od krvi. Svedok B je takođe rekao da je u trenutku kada je on bio tamo jedno dete još davalo znake života a da je Miroslav Petković sa još jednim policajcem ušao unutra i da se čuo pucanj. Svedok C je potvrdio da je ispred picerije video Petkovića i Čukarića. Svedočio je i Nedeljko Petrović, koji je kao pripadnik Civilne zaštite učestvovao u uklanjanju tela članova porodice Beriša sa mesta zločina. On je rekao da niko nije mogao da odbije učestvovanje u tome jer im je svima bilo zaprećeno da će biti ubijeni. Na ročištima održanim od 15. do 17. maja svedočilo je više svedoka, pripadnika MUP koji su naveli da su imali samo posredna saznanja o zločinu.

Na ročištima održanim od 4. do 8. juna prvi je svedočio bivši policajac Zoran Novaković. Novaković je tokom suđenja bio vidno uznemiren i uplašen tako da je sudija Vinka Beraha Nikićević odredila pauzu tokom koje je svedoka pregledao lekar koji je konstatovao da je Novaković pre svedočenja uzeo veću količinu lekova za smirenje što je dodatno otežalo njegovo svedočenje. Pre nego što je sudija naložila sudsko-medicinsko veštačenje da bi se utvrdilo da li je svedok sposoban za dalje svedočenje, Novaković je rekao da

je Radojko Repanović naredio da kuće članova porodice Beriša budu pretresene i ispražnjene. On je takođe video policajce koji pored kuće porodice Beriša pucaju na civile. Svedočio je i Trajko Trajković koji je u vreme izvršenja zločina imao 16 godina. On je rekao da je po naređenju Slađana Čukarića morao da iznosi leševe iz picerije „Kalabrija“ u Zanatskom centru, gde su ubijeni članovi porodice Beriša, i ubacuje ih u kamion. Pored njega leševe su utovarali, po naređenju predsednika opštine Suva Reka Bobana Vuksanovića i svedoci pod pseudonimima B i C, kao i nekoliko Roma kojima je Čukarić pretio da će ih ubiti ako odbiju da to rade. Među leševima je video i jednog živog čoveka koga je po naređenju Čukarića ubio Miki Petković. Trajković je u sudnici prepoznao sve optužene osim prvooptuženog Radoslava Mitrovića. Svedočili su i Stanislav Radić i Stanislav Anđelković, dva bivša funkcionera opštine Suva Reka, koji su negirali bilo kakva saznanja o zločinu, negirajući time ranije iskaze o tome da je opštinska uprava bila angažovana na sakupljanju leševa. Anđelković, u vreme zločina komandant Štaba civilne zaštite, nije objasnio zašto je iskaz promenio i dodao da nije dobio nikakve prijave o leševima i da Civilna zaštita nije leševe sakupljala i transportovala. Više svedoka je ranije tokom procesa tvrdilo da su Radić i Anđelković bili na mestu zločina, ali su njih dvojica to negirali. Takođe je i više svedoka, pripadnika Civilne zaštite, potvrdilo da su učestvovali u odvoženju leševa iz Suve Reke.

4. „Ovčara“

Na Ovčari kod Vukovara je 1991. godine ubijeno 200 hrvatskih ratnih zarobljenika. Vrhovni sud Srbije ukinuo je presudu kojom je Saša Radak osuđen na 20 godina zatvora, za krivično delo ratni zločin protiv

ratnih zarobljenika. Ukidanje presude VSS je obrazložio nepotpuno utvrđenim činjeničnim stanjem i pogrešnom primenom materijalnog prava. Saši Radaku će na ponovljenom suđenju biti suđeno zajedno sa ostalim optuženim u predmetu Ovčara 1.

Analiza odluke VSS neminovno otvara pitanje da li je presuda, koja je inače od strane svih posmatrača ocenjena kao profesionalna i gde niko od učesnika u postupku nije dovodio u pitanje stručnost i objektivnost sudija, morala biti ukinuta. Vrhovni sud je utvrdio da je do bitnih povreda postupka došlo u odnosu na sve optužene. Sud navodi da je u odnosu na optuženog Milana Lančuzanina optužnica prekoračena. Tužilac je naveo da je optuženi formirao streljačke strojeve i iz vatrenog oružja pucao u zarobljenike, a sud je Lančuzanina oglasio krivim što je kao komandant odreda naredio da se vrše ubistva, ali je izostavio njegovo učešće u ubijanju zatvorenika. Ovakva odluka prvostepenog suda ne predstavlja prekoračenje optužbe već izostavljanje dela optužbe u korist optuženog. Naloženo je takođe da se sasluša advokat Milan Veljković koji po rečima optuženog Jovice Perića nije bio prisutan kada je on dao izjavu službenicima UBPOK. Sud je ovo naložio iako je u samom zapisniku za koji kao zvanični dokument važi pretpostavka tačnosti zabeleženo da branilac Jovice Perića prisustvuje saslušanju, a odbrana nije iznela dokaze da je bilo drugačije. Još jedna od začuđujućih primedbi VSS odnosi se na to što određeni svedoci nisu spomenuli Milana Vojnovića kao jednog od učesnika u streljanju na Grabovu, tako da po oceni suda, i pored drugih svedočenja, za njegovu učestvovanje nema dovoljno dokaza. Apsurd je u tome što ti svedoci na koje se primedba VSS odnosi uopšte nisu ni bili u Grabovu

za vreme streljanja tako da o tome ne mogu da svedoče! Takođe se traži da saslušanje dodatnog svedoka da bi se utvrdilo da li je optuženi Ivan Atanasijević ubio samo jednog zarobljenika ili je učestvovao u streljanju svih zarobljenika, što za pravnu kvalifikaciju dela nije važno, ali jeste bitno za eventualno odmeravanje kazne. U odnosu na Predraga Madžarca sud je ukinuo presudu zato što svedok koji je naveo da je u streljačkom vodu video optuženog nije bio siguran da li je on i pucao, jer vatru iz cevi njegovog oružja nije video. Nemoguće je očekivati da svedok vidi vatru iz oružja svakog člana streljačkog voda, a ono što je još manje verovatno jeste da VSS ne zna da je za kvalifikaciju dela kao ratnog zločina dovoljno da neko samo bude u streljačkom vodu. VSS je takođe naložio da se obavi psihijatrijsko veštačenje svedoka saradnika koji je u vreme događaja na Ovčari bio mlađe punoletno lice „pa je po nalaženju suda potrebno da se od strane stručnih lica, psihologa i pedagoga utvrdi njegova duševna razvijenost, te s tim u vezi njegova sposobnost zapažanja, pamćenja i reprodukcija takvih događaja... jer on kao svedok saradnik ima posebnu obavezu da govori istinu”. Na ovaj način je VSS pravo suda da po svom slobodnom uverenju utvrđuje da li svedok govori istinu ili ne ograničio. Pored toga psihijatrijsko veštačenje svedoka svakako je veliki presedan. VSS je naložio ponovno veštačenje u pogledu mogućnosti kretanja optuženog Vuje Zlatara zbog neusaglašenosti mišljenja veštaka. Po Zakoniku o krivičnom postupku, ako su nalazi pojedinca i komisije veštaka različiti nema potrebe za usaglašavanjem tih nalaza jer se prihvata nalaz komisije veštaka. Vrhovni sud je ukinuo presudu u odnosu na Pre-

draga Milojevića i Đorđa Šošića jer nije bio zadovoljan dokazima koji ukazuju na to da su oni ubili po jednog zarobljenika tako što su im noževima prerezali vratove. To je tvrdio svedok saradnik koji je bio očevidac, a veštak sudske medicine je utvrdio da kod sedam ubijenih postoje ubodne rane koje su mogle biti uzrok smrti. Presuda VSS sadrži veliki broj naloga koje prvostepeni sud treba da izvrši ne bi li došao da „potpune istine” koja bi zadovoljila standarde Vrhovnog suda, a za sada rezultat ovakve presude jesu odbijanja nekih svedoka da svedoče ponovo ili ponavljanje onoga što se u prvostepenom postupku već čulo.

Suđenje za zločin na Ovčari nastavljeno je od 7. do 11. maja. Na novom suđenju Saša Radak rekao je da ostaje pri svojoj odbrani i da nije učestvovao u streljanju 200 civila.

Na ročištima održanim od 18. do 21. juna jedan od svedoka odbrane koji živi u Vukovaru se nije pojavio na suđenju. Advokat optuženog Milana Vojnovića rekao je da se svedok neće pojaviti jer je nakon dobijanja sudske poziva počeo da dobija ozbiljne pretnje. Saslušan je Petar Ćirić, bivši pripadnik Teritorijalne odbrane u Vukovaru, kojom je komandovao prvooptuženi Mirosljub Vujović. Ćirić je negirao iskaz svedoka koji je ranije rekao da ga je video na Ovčari kada su streljani hrvatski zarobljenici, navodeći da tamo nikada nije ni bio i da je za zločin čuo „par dana kasnije” od meštana. Svedok Novica Trifunović nije mogao da potvrdi svoj iskaz iz istrage u kojem je naveo da je ispred hangara u kome su bili zatvoreni civili video rupu koja je bila zatrpata zemljom i iz koje je virila žuta čizma. On takođe nije mogao da se seti krika i rafala koje je opisao u svom prvobitnom iskazu. Detalja nije mogao da se seti zbog „proteka vremena”.

5. „Anton Lekaj“

Vrhovni sud Srbije odbio je žalbe optužbe i odbrane i potvrdio prvo-

stepenu presudu Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu od 18. septembra 2006. kojom se Anton Lekaj osuđuje na 13 godina zatvora

zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. On je osuđen zbog ubistva jednog i zlostavljanja 13 civila nealbanske nacionalnosti u Đakovici 1999. godine.

Prvostepena presuda za zločin u Trnovu (Škorpioni)

Veće Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu donelo je 10. aprila presudu protiv pripadnika jedinice Škorpioni, optuženih za izvršenje krivičnog dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Oni su u julu 1997, na mestu zvanom Godinjske bare u blizini Trnova, ubili Azmira Alispahića, Safeta Fejzića, Sidika Salkića, Smaila Ibrahimovića, Jusu Delića i Dina Salihovića. Suđenje je počelo u novembru 2005. godine, posle prikazivanja snimka egzekucije na suđenju Slobodanu Miloševiću u Haškom tribunalu. Tokom suđenja je dokazano da je snimak egzekucije, koji su načinili sami pripadnici Škorpiona, autentičan.

Slobodan Medić, komandant Škorpiona, koji je naredio streljanje zarobljenih lica osuđen je na 20 godina zatvora. Branislav Medić koji je sa Perom Petraševićem, Miloradom Momićem i Slobodanom Davidovićem streljao zarobljenike osuđen je na 20 godina zatvora. Pera Petrašević, koji je zločin priznao i tokom postupka saradivao sa Tužilaštvom, osuđen je na 13 godina zatvora. Milorad Momić je u bekstvu, a Slobodan Davidović je u Hrvatskoj za isti ovaj zločin

osuđen na 15 godina zatvora. Aleksandar Vukov oslobođen je optužbi.

Obrazlažući odluku o visini kazne sudija Gordana Božilović Petrović navela je više neprimerenih razloga u prilog značajnom umanjenju kazne za pojedine optužene. Ona je ocenila da se radi o „mladim ljudima koji su se našli u vihoru rata“, „porodičnim ljudima“ koji nisu kažnjavani, a pri oceni dokaza očigledno je imala više poverenja u njihove iskaze nego u iskaze porodica žrtava. Tako je verovala u iskrenost izraza saučešća Aleksandra Medića koje je on uputio porodicama žrtava na suđenju i ocenila da je to dovoljno da mu se odredi kazna od samo pet godina zatvora. Isto tako je prihvaćena tvrdnja Aleksandra Vukova da nije znao da će zarobljenici biti ubijeni iako priloženi dokazi govore suprotno. Potresne izjave porodica žrtava u kojim oni govore o poslednjim susretima sa svojim najbližim i o njihovom zarobljavanju u Srebrenici nisu prihvaćene, već je veće zaključilo da nema dokaza da su ubijeni dovedeni iz Srebrenice, iako je jasno da je ovaj zločin Škorpiona samo dovršetak zločina koji su u Srebrenici i okolini započele snage pod komandom Ratka Mladića. Rečima iz obrazloženja presude da je „zločina bilo na svim stranama“ ne može se naći drugi smisao osim namere da se zločin relativizuje a odgovornost ublaži.

Pitanje je da li uopšte postoji adekvatna kazna za ovakav zločin, ali maksimalna kazna koja je po tadašnjem zakonu iznosila 20 godina zatvora deluje zaista blago i neprimereno. Kada pritom sud bez dovoljno dobrih razloga ovu kaznu smanji, jasno je da pravda za žrtve i njihove porodice nije ostvarena.

Najsporniji deo presude jesu kazne za Aleksandra Medića i Aleksandra Vukova. Medić je osuđen na samo pet godina zatvora, a Vukov je oslobođen odgovornosti. U odnosu na njih je tokom postupka optužnica promenjena tako da su oni terećeni samo za po-

maganje, a ne za saizvršilaštvo. Kao osnovni razlog za prekvalifikaciju u odnosu na Medića tužilac navodi da je on tokom egzekucije samo čuvao stražu da zarobljenici ne bi pobjegli. U svojoj odbrani Medić je tvrdio da nije znao da će zarobljenici biti streljani, da nije pucao u njih i da svojim postupcima nikako nije pomogao izvršenje krivičnog dela. Snimak koji prikazuje ubistvo ipak pokazuje da tako nije bilo. Medić je sve vreme sa automatskom puškom u rukama stajao pored zarobljenika koji su ležali na zemlji, ruku vezanih iza leđa, vidno uplašeni i bespomoćni. Na snimku se čuje kako im se on pogrđnim rečima obraća jasno ukazujući na to da će biti ubijeni. Posle toga ostaje pitanje kako to da on nije znao šta će se sa njima desiti. Pitanje da li čuvanje straže predstavlja krivično delo pomaganja ili saizvršilaštvo je donekle sporno u pravnoj teoriji ali se u sudskoj praksi najčešće smatra saizvršilaštvom. Jedina razlika između saizvršilaštva i pomaganja jeste namera onoga ko tu radnju čini, tj. da li lice koje je u pitanju ima svest o tome na šta je upravljena aktivnost grupe. U ovom slučaju snimak nameru Medića jasno pokazuje. Praksa dosadašnjih *ad hoc* sudova (Nirnberg, Tokio, ICTY, ICTR) je saizvršilaštvo u odnosu na pomaganje tumačila šire. Dobar primer jeste slučaj *Alfons Klajn i drugi* gde je svaki optuženi (uključujući i knjigovođu koji je evidentirao ubijene i falsifikovao uzrok smrti) smatran saizvršiocem. Tužilac je u ovom slučaju naveo da se ne može povlačiti linija razgraničenja između čoveka koji je dao početnu ideju o njihovom ubijanju i onih koji su učestvovali u vršenju tih zločina.

Pošto Medić kao i ostali osuđeni na snimku ponižava, maltretira žrtve i ne pokazuje ništa osim svireposti, verovatno samo sudsko veće zna koje su to olakšavajuće okolnosti u vezi Medića po-stojale da bi se izrekla ovako blaga kazna.

I Aleksandar Vukov je, kao i Medić, prvobitno bio optužen za saizvršilaštvo da bi tokom postupka tužilaštvo prekvalifikovalo optužnicu i teretilo ga za pomaganje pri izvršenju krivičnog dela. On nije prisustvovao egzekuciji, ali se na snimku u jednom trenutku pojavljuje kada dolazi da uputi egzekutore na mesto na kojem će biti izvršen zločin jer najbolje poznaje teren i jedini zna gde se nalazi zgrada u kojoj su leševi ubijenih kasnije spaljeni. On je u svojoj odbrani tvrdio da nije znao šta će se desiti zarobljenicima. Tokom suđenja iznešeni su dokazi koji opovrgavaju ove njegove tvrdnje a i na osnovu snimka teško je poverovati da on u trenutku kada se pojavljuje ne zna šta je zadatak grupe koja vodi zarobljenike.

U obrazloženju presude sudija je govorila i o karakteru sukoba koji se tada vodio. Sudija je sukob okarakterisala kao građanski rat, što je potpuno u skladu sa optužnicom. Da li je ovo u skladu sa činjeničnim stanjem izgleda da će pre pokazati vreme nego srpsko pravosuđe.

Nevena **Dičić**
Žarko **Marković**

Zabrana diskriminacije

Konstatujući još jednom da, suprotno od svakodnevnog života, domaća sudska praksa nije bogata slučajevima procesuiranja diskriminacije u tromesečnom monitoringu pratili smo završetak postupka u predmetu Akapulko, istraživali govor mržnje u Narodnoj skupštini Republike Srbije, pisali o seminaru „Afirmativna akcija u pravu i praksi“ koju je u maju organizovala Služba za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, pratili osnivanje Koalicije za pristupačnost Beograda koja okuplja veliki broj organizacija koje se bave pravima osoba sa invaliditetom i beležili veliki broj slučajeva diskriminacije o kojima su izveštavali domaći mediji, a koji nisu dobili sudski epilog.

Predmet Akapulko

U aprilu je održano završno ročište i doneta je presuda u slučaju Akapulko. U završnoj reči, javni tužilac je ostao pri tvrdnji da je dokazano da su optuženi krivi za krivično delo povrede ravnopravnosti građana iz člana 128 Krivičnog zakona

Republike Srbije, ali je izmenio pravnu kvalifikaciju dela. Naime, umesto dela iz stava 2 pomenutog člana, tražio je da se okrivljeni kazne po stavu 1 istog člana (blaža zaprećena kazna). Zastupnica oštećenih je svoju završnu reč zasnivala na, prema njoj, nesumnjivo dokazanoj krivici optu-

ženih. Ona je apostrofirala da je izvedeno situaciono testiranje u skladu s evropskim i međunarodnim standardima, a koje je prihvaćeno i u domaćoj praksi (slučaj Krsmanovača). Ona je takođe podsetila sud na preporuku Komiteta za ljudska prava u kojoj se navodi da je država obavezna da nacionalnim

manjinama (posebno Romima) obezbedi pristup javnim mestima kao i adekvatnu sudsku zaštitu. Zastupnica optuženih je više puta naglasila da situaciono testiranje nije dobro sprovedeno. Ukazala je da samo jedno probno testiranje nije dovoljno i da je suprotna strana morala da obavi bar još jedno nepristrasno istraživanje. To je, po njenom mišljenju, posebno trebalo učiniti zato što se takvi incidenti nisu ranije dešavali na splavu Akapulko. Istakla je da udaljšavanje grupe Roma nije bilo etnički motivisano već da je bilo vezano za bezbednost splava i njegovih gostiju. Optuženi su se složili sa navodima njihovog branioca dodajući da nikada ništa lično nisu imali protiv Roma, a da sa mnogim Romima privatno imaju i prijateljske odnose.

Presudom je prvooptuženi, vlasnik splava Akapulko, proglašen krivim za krivično delo povrede ravnopravnosti građana iz člana 128 Krivičnog zakonika i izrečena mu je uslovna kazna zatvora u trajanju od 6 meseci pod pretnjom izvršenja ako isto ili slično delo ponovi u periodu od dve godine. Drugooptuženi, radnik obezbeđenja na splavu Akapulko, oslobođen je kri-

vične odgovornosti za pomenuto krivično delo. U obrazloženju presude sudija je ukazao da se iskazi svih svedoka koji su učestvovali u pomenutom testiranju u velikoj meri poklapaju. S druge strane, osvrnuo se na problem prepoznavanja optuženih od strane svedoka jer je samo jedan učesnik situacionog testiranja mogao sa sigurnošću većom od 50 procenata da potvrdi da su optuženi lica koja su im uskratila pristup splavu. Dalje, postavljeno je pitanje da li se krivično delo povrede ravnopravnosti građana može izvršiti nečinjenjem. Analizirajući skromnu sudsku praksu, sudija je došao do zaključka da je to moguće samo ako je neko lice bilo obavezno da nešto učini pa to nije uradilo. Drugooptuženi je samo sedeo i nije aktivno učestvovao u vraćanju grupe Roma s ulaza na splav Akapulko. Pošto nije imao dužnost činjenja, sudija je presudio da drugooptuženi nije kriv. Na kraju je sudija izrazio nadu da će neka od strana u postupku uložiti žalbu kako bi drugostepeni sud imao priliku da se izjasni o ovom slučaju.

Ishod ovog slučaja ukazao je na neophodnost donošenja opšteg

antidiskriminacionog zakona. Donošenje takvog sistemskog zakona koji bi teret dokazivanja prebacio na optuženu stranu, svakako bi olakšao vođenje postupaka zbog diskriminacije. Ipak, efikasna pravna zaštita diskriminiranih za državu nameće i mnogo šire obaveze, pre svega pokretanje postupka po službenoj dužnosti kada dođe do diskriminacije i obavezu vođenja efikasne istrage u svim slučajevima kada postoji sumnja da je neko krivično delo učinjeno iz rasnih, verskih ili drugih diskriminatornih pobuda. Situaciono testiranje, kao jedino korišćeno dokazno sredstvo u ovom postupku, nije se pokazalo naročito efikasnim. S jedne strane, razlog za to je da je korišćenje ovog dokaza novina u našem pravnom sistemu pa mu sudije ne poklanjaju potpuno poverenje. Pored toga, način na koji je ovaj dokaz u slučaju korišćen je problematičan. Nevladine organizacije koje se služe situacionim testiranjem kako bi dokazale diskriminaciju morale bi mu posvetiti više pažnje kako bi obezbedile pouzdanost ovog dokaznog sredstva u smislu obezbeđenja prisustva svedoka u kasnijem postupku i povećanja sigurnosti kod prepoznavanja optuženih.

Formirana Koalicija za pristupačnost Beograda

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom donet je pre više od godinu dana. Međutim, do danas, na osnovu ovog zakona nije pokrenut nijedan sudski postupak. Povodom godišnjice donošenja zakona u prostorijama gradske opštine Novi Beograd održan je sastanak na kojem je osnovana Koalicija za pristupačnost Beograda. Ova koalicija okuplja veliki broj organizacija koje se bave pravima osoba sa invaliditetom. Osnovni cilj formirane koalicije je da se osobama sa invaliditetom obezbedi najveći mogući stepen integracije u dru-

štvo. Primarni zadatak u ostvarenju ovog cilja je mogućnost da se arhitektonska rešenja prilagode potrebama ove ranjive grupe. Tokom sastanka je naglašena potreba da počne dosledna primena već postojećih zakonskih rešenja koja štite pripadnike ove grupe. U tom smislu je konstatovano je da se principi pristupačnosti već nalaze u Zakonu o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, ali da se oni u praksi ne primenjuju. Govorilo se o potrebi saradnje s državnim organima koji se staraju o primeni pravne regulative iz ove oblasti. Članovi koalicije su se složili da saradnja najpre mora da se

odvija preko lokalne samouprave. Naglašen je pozitivan primer već uspostavljene saradnje s gradskom opštinom Novi Beograd. Posle rasprave usvojen je okvirni akcioni plan kojim se definišu ciljevi i niz aktivnosti koje bi dovele do ostvarivanja tih ciljeva. Akcioni plan podrazumeva formiranje nekoliko timova u okviru koalicije. Tim za komunikaciju bi se bavio koordinacijom rada koalicije i uspostavljanjem stalne komunikacije između članica. U tom smislu već je formirana mejling lista koja će poboljšati uzajamnu komunikaciju. Tim za inkluziju bi se bavio praktičnim aspektima pristupačnosti. Tim za monitoring bi se bavio praćenjem primene pravne regulative i predlagao bi donošenje lokalnih propisa vezanih za pristupačnost. Koalicija trenutno broji 11 članica. Beogradski centar za ljudska prava je jedan od potpisnika ovog sporazuma. Koalicija je otvorenog tipa tako da mogu da joj pristupe i druge nevladine organizacije.

Sa predstavnicima udruženja osoba sa invaliditetom razgovarali smo o razlozima zbog kojih njihovi članovi ne koriste mogućnost podnošenja tužbe zbog diskriminacije. Oni tvrde da su osnovni razlozi neinformisanost njihovih članova o pravima koje imaju, nedostatak finansijskih sredstava koje iziskuju sudski sporovi i strah da ne izgube i ona prava koja već imaju ili da će biti izloženi daljoj diskriminaciji i ponižavanju. Advokatkinja Violeta Kocić u saradnji sa nevladinom organizacijom *Iz kruga*, bavi se već skoro deset godina pružanjem pravne pomoći osobama sa invaliditetom. Prema njenim saznanjima, diskriminacija osoba sa invaliditetom je veoma rasprostranjena. Česta je direktna diskriminacija, ali je daleko prisutnija indirektna diskriminacija protiv koje je mnogo teže boriti se prvenstveno jer je veoma teško dokaziva. U Zakonu o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom propisano je da teret dokazivanja leži na tužiocu, odnosno osobi koja je diskriminisana, čime je položaj diskriminisane osobe znatno otežan. Advokatkinja Kocić, kao i veći deo stručne javnosti, smatra da je veliki problem i to što samo žrtve diskriminacije mogu pokrenuti sudski postupak. Da je aktivna legitimacija data i npr. nevladinim organizacijama koje pružaju podršku osobama sa invaliditetom, sasvim je sigurno da bi do sada bio pokrenut čitav niz sudskih postupaka. Situacija se, prema njenom iskustvu, u izvesnoj meri, ipak poboljšala od donošenja zakona, jer je do tada praktično nemoguće bilo tužiti nekoga zbog diskriminacije. Sada kada je to moguće, ona ima i

mogućnost slanja opomene pred podnošenje tužbe sudu. Ove opomene obično su bile dovoljne za prestanak diskriminatornog postupanja, ali nisu primenjive u svim slučajevima. Neke od oko dvadesetak „uspešnih“ opomena mogle su imati uspeha i na sudu, ali diskriminisane osobe nisu želele da pokrenu sudske postupke. Razlog je uglavnom bio strah od ponovne diskriminacije. Advokatkinja Kocić ukazala je i na to da su osobe sa invaliditetom diskriminisane odredbama drugih zakona za šta kao primer navodi odredbe Krivičnog zakonika kojim nisu predviđene više kazne zatvora za silovanje i obljubu nad nemoćnim licem kao otežavajuća okolnost.

Ohrabrujuća je činjenica da je prvi put osoba sa invaliditetom, Gordana Rajkov, postala poslanica srbijanskog parlamenta. Ministar rada i socijalne politike Rasim Ljajić najavio je da će biti formiran Savet za osobe sa invaliditetom, kao i da će njegovo ministarstvo u novom mandatu pružiti značajniju podršku najugroženijim grupama. Ipak, dok se čeka na formiranje ovog saveta, u novom budžetu Srbije smanjena su sredstva koja se odvajaju za potrebe osoba sa invaliditetom.

Miloš **Stojković**

Verska tolerancija kod mladih u Srbiji i uticaj verske nastave

Krajem maja je u Beogradu održan okrugli sto pod nazivom „Religioznost i mladi“ u organizaciji Centra

za versku toleranciju i humanizam Dimitrije Mitrinović. Tom prilikom su predstavljena istraživanja koja je, u periodu od 2001. do 2007. godine, sprovela profesorka novosadskog Filozofskog fakulteta Zorica Kuburić. Dva odvojena istraživanja bavila su se prevashodno pitanjima religioznosti mladih, njihovim odnosom prema drugim religijama kao i pitanjima uspešnosti verske nastave s aspekta srednjoškolaca i roditelja osnovaca. Na okruglom stolu su učestvovali predstavnici skoro svih verskih zajednica, nevladinih organizacija i obrazovnih institucija. Upečatljivo je da u radu okruglog stola nisu učestvovali predstavnici države ni predstavnici najveće verske zajednice (predstavnici SPC zbog službene

sprečenosti nisu mogli da se odazovu pozivu organizatora).

Religioznost mladih ili konformizam

Jedno do pomenutih istraživanja je pokazalo da je društvo u Srbiji postalo religioznije u odnosu na period pre 1990. Ovaj trend se manifestuje u opštoj populaciji ali i kod mladih ljudi. Statistički pokazatelji ukazuju na drastičnu promenu ravnoteže između broja ljudi koji sebe smatraju religioznim i ljudi koji sebe smatraju ateistima. Pre pomenutog perioda, većina populacije je bila ateistička dok danas samo mali procenat ljudi smatra sebe ateistima. Ta drastična promena se može posmatrati i u okviru opšteg trenda u državama Istočne Evrope posle pada komunizma. Ovakvi podaci mogu da zavaraju. Zbog toga ih treba uzeti sa izvesnom rezervom. Naime, ovo istraživanje se zasniva na subjektivnim pretpostavkama religioznosti. Učesnici skupa su se složili oko toga da je religioznost, naročito kod mladih, velikim delom vezana za postojeće društvene trendove. Zato se na skupu i moglo čuti da bi se takva religioznost mogla nazvati i „konformističkom”. Uz pomenutu ogradu opet ostaje činjenica da veliki broj ljudi sebe smatra religioznim. Pored toga, važno je pomenuti da je istraživanje o religioznosti srednjoškolaca izvedeno 2001, pa je sigurno da postoji izvesni vremenski jaz u posmatranju pojave ali da je taj trend prisutan i u sadašnjem vremenu.

„Opasne religije” za srednjoškolce

Zanimljivo je pitanje koje su to religije koje srednjoškolci smatraju opasnim. Mora se primetiti da je najveći broj ispitanika rekao da ne vidi ni jednu religiju kao opasnost što je podatak koji može da ide u prilog tvrdnji o postojanju izvesnog stepena tolerancije prema drugim religijama. Međutim, veliki broj ispitanika je kao opasne definisao Islam (22 %) i verske sekte (20%). Zanimljivo je i pomenuti odgovore ispitanika koji tretiraju ateizam kao religiju i smatraju je opasnom kao i odgovore koji tretiraju opasnim sve religije osim pravoslavne.

Iako u malom procentu, poslednja dva odgovora veoma zabrinjavaju. Sloboda veroispovesti podrazumeva pravo da se veruje, pravo da se ne veruje i pravo da se promeni versko uverenje. Odgovori koji isključuju kategorije ateista a na bazi isključivosti tretiraju i druge religije koje nisu većinske, uopšte ne vode razvitku verske tolerancije i stvaranju multikulturalnog društva. Islam je po srednjoškolcima najopasnija religija. Obrazloženje ovakvih odgovora je najčešće davano u kontekstu tadašnjih dešavanja (11.

septembar 2001) ali i shvatanja da Islam propoveda ubijanja u svrhu širenja religije. Neki ispitanici nisu uopšte pravili razliku između terorista i ostalih vernika. Ovakav stav nije usamljen i veoma je prisutan u svetu posle dešavanja u SAD 2001. godine. Međutim, ako se koncentrišemo na domaće prilike, primećujemo tretman ove religije kao “strane pojave” na teritoriji naše zemlje. Ostaje evidentno da je mladi ljudi ne razumeju na pravi način ali i da nemaju pravo mesto na kome mogu više da saznaju o njoj. Zanimljivo je u tom smislu pomenuti definiciju Hansa Kunga koji suštinu verske tolerancije vidi u miru, dijalogu i razumevanju tuđe religije (Hans Kung, direktor Fonda za globalnu etiku). U svesti naših mladih ljudi ne postoji ni jedan od ova tri elementa. Može se reći da su posledice ratnih sukoba na ovim prostorima vidljive i u doživljaju Islama kao religije opasne po mišljenju mladih ljudi. Takođe, zatvorenost i međusobna isključivost verskih zajednica ne vodi pospešivanju dijaloga. Na kraju, nerazumevanje tuđe religije je logična posledica nestabilne političke situacije i neadekvatnog međuverškog dijaloga. Pitanje verskih sekti je složenije nego odnos prema Islamu. Naime, donošenjem Zakona o crkvama i verskim zajednicama, položaj tzv. „tradicionalnih verskih zajednica” je u velikoj meri poboljšan pa su one na manje ili više uspešan način integrisane u društvo. Male verske zajednice se u samom tekstu zakona na sistemski način diskriminišu. Diskriminacija se ogleda u činu registracije male verske zajednice, nepostojanju privilegija koje imaju tradicionalne ali i po pitanju verske nastave. Ispitanici su rekli u velikom broju da su „sekte” opasne za društvo. Veoma su duboki društveni koreni ovakvog stava. Naime, u genusni pojam „sektu” se svrstavaju i verske zajednice koje su sa malim brojem članova (veliki broj protestanskih verskih pokreta), one koje su „drugačije” od većinske ali i one koje su sa stanovišta javnog poretka veoma opasne. Ovakvu društvenu svest kao da prati zakonska regulativa. Strah od štetnih posledica koje kvazireligijska udruženja mogu da imaju za državu su je naveli da implementira ovakva rešenja u pomenutom zakonu. Ipak, smatramo da je mogućnost ograničenja slobode verskog udruživanja jasno definisana međunarodnim standardima. Na primer, Opšti komentar 22 na Pakt o građanskim i političkim pravima precizno definiše kada su ta ograničenja moguća (videti tačku 8 Opšteg komentara 22 na Pakt o građanskim i političkim pravima). Najkraće rečeno, interesi koje država treba da štiti kad ograničava pravo verskog udruživanja su zaštita javne bezbednosti, javnog reda, zdravlja i zaštite prava i sloboda drugih. Ovakva ograničenja država ne sme da koristi mimo zaštite tih interesa a svaka konkretna mera mora da bude propisana u zakonu a mora da postoji i srazmernost mere i cilja. Sa aspekta istraživanja, vidi se da termin „sektu” vuče sa sobom negativnu konotaciju pa bi možda trebalo i tragati za vrednosno neutralnijim po-

jmovima za verske zajednice koje nisu opasne po javni poredak. Takav pojam bi bio recimo „alternativni verski pokret“. Da bi se izbeglo ovakvo uopštavanje mladi ljudi moraju konstanto da se edukuju kako bi mogli da prave pomenutu distinkciju. Takav cilj bi mogla da ostvari i kvalitetnije organizovana verska nastava.

Verska tolerancija i verska nastava u Srbiji

Ako pretpostavimo da je suština tolerancije poznavanje tuđe religije možemo reći da se ona može dostići i edukacijom. Edukacija u ovom smislu kod mladih ljudi koji su učestvovali u ovim istraživanjima verovatno nije dovoljna. Na ovom mestu nećemo ulaziti u analizu verske nastave u Srbiji (za više informacija o verskoj nastavi u Srbiji videti istraživanje na veb stranici: www.ceeol.com). Verska nastava je uvedena u obrazovni sistem Srbije uredbom Vlade sredinom 2001. godine. Ona je predviđala izvesnu restituciju sistema koji je postojao pre 1945. godine. Verske zajednice, mahom tradicionalne, dobile su pravo da posredstvom svojih službenika organizuju versku nastavu u državnim školama. Verska nastava je uvedena kao izborni predmet (druga alternativa je Građansko vaspitanje). Izbor su za osnovce vršili roditelji a za srednjoškolce oni sami. Ovakvo koncipirana, verska nastava nije ostavila mogućnost sveobuhvatnijeg uvida u kompleksnu društvenu pojavu kao što je religija. Pomenućemo opet Opšti komentar br. 22 na Pakt o građanskim i kulturnim pravima koji u tački 6 govori o tome da bi verska nastava u državnim školama trebalo da bude organizovana kao nepristrasno i objektivno proučavanje religije preko predmeta koji bi se zvali Istorija religije ili Etika. Komentar ipak ostavlja mogućnost da države potpisnice Pakta uvedu versku nastavu na način kao što je to uradila Srbija ako postoji adekvatna alternativa (u našem slučaju Građansko vaspitanje). Iako formalno zadovoljava kriterijume Pakta o građanskim i političkim pravima, mogu se izreći kritike ovakvom načinu sprovođenja verske nastave. Pre svega, versko obrazovanje postaje isključiva stvar verskih zajednica jer one po svojim propisima uređuju nastavne jedinice. Nastavnici dolaze iz redova sveštenika a saradnja između verskih zajednica na ovom planu je nezadovoljavajuća. U kontekstu istraživanja je zanimljivo pomenuti neke odgovore na pitanje koje se odnosi na to kako bi trebalo menjati versku nastavu da bi bolje ostvarila svoju svrhu. Jedan broj ispitanika je naveo da na časovima veronauke uče samo o svojoj religiji dok veoma malo znaju o tuđim religijama. Ovakvi odgovori nisu dominantni ali pokazuju da jedan broj učenika (misli se na srednjoškolce) ima

stav koji se poklapa sa pomeutom opštom preporukom Komiteta za ljudska prava. Nedostaci konfesionalne verske nastave ovako postaju još očigledniji. Sa druge strane, ostaje i problem tretmana verskih zajednica koje ne ulaze u tzv. tradicionalne.

Bogoslovski fakultet je 2001. godine vraćen u sastav Univerziteta u Beogradu. Time je ova institucija vraćena u državni sistem visokog obrazovanja. Najveći je problem što taj fakultet dozvoljava upis samo licima koja pripadaju pravoslavnoj konfesiji a isključuje iz okvira obrazovanja pripadnike ostalih veroispovesti. Ovakav tretman bi mogao biti problematičan sa aspekta ustavnopravnog načela jednakosti građana i načela jednakog pristupa obrazovnim ustanovama. Na ovaj način se takođe indirektno onemogućava upoznavanje sa pravoslavnom verom i mogućnost da se preko edukacije postigne efekat razumevanja. Ustavnopravna dilema bi mogla da bude razrešena presudom Ustavnog suda Republike Srbije. Kako on nije formiran, neustavnost ovakvog tretmana ostaje na nivou špekulacije.

Verska nastava koja bi bila organizovana na opštijim osnovama bi doprinela tome da se pripadnici svih konfesija bolje upoznaju i razumeju. Čak i parcijalna izmena ovog sistema bi mogla da omogući ovakav efekat (na primer, ako bi se u nastavne jedinice uvele teme koje obrađuju i učenja drugih konfesija). Uz konstantnu edukaciju o potrebi postojanja tolerancije mogli bismo se približiti idealu multikulturalnog društva gde razlike nisu nedostatak nego prednost jednog društva. U ovaj proces bi zato trebalo i uključiti i nevladin sektor koji bi svojim iskustvom svakako mogao da pomogne. Neprisustvo predstavnika države na pomenutom skupu kao da pokazuje nezainteresovanost za ovaj proces.

Umesto zaključka

Kompletna društvena klima ne pogoduje mnogo razvoju slobode veroispovesti i multikulturalnog društva. Ratni sukobi na ovim prostorima ostavili su velike posledice na međusobno razumevanje različitih konfesija. Mlade generacije, koje bi tek sada trebalo da doprinose razvoju društva u kome žive, tako ostaju zarobljenici prethodnog perioda. Iz analize pojedinih stavova se vidi veliki stepen nerazumevanja verskih različitosti. Jedan broj ekstremnih stavova, nažalost, se i spoljno manifestuje pa raste broj pokreta koji propagiraju neonacističke stavove i ideje. Veliki broj mladih ljudi je u takvim pokretima. S druge strane, zloupotreba religije je veoma prisutna. Mladi ljudi se tako zloupotrebljavaju i u svrhe koje nikako nisu religiozne. Država mora da deluje preventivno kako bi onemogućila ovakvu zloupotrebu. Sa druge strane, veoma

je bitno i da se društvena svest promeni. Dokle god se blagonaklono gleda na propagiranje ideja koje šire rasnu, versku, nacionalnu i drugu netrpeljivost, društvo ne može da napreduje. Opređenje za versku toleranciju i multikulturalizam mora da zaživi a da ne ostane samo puka proklamacija. Mladi ljudi bi

zato trebalo da budu nosioci promene društvene svesti a ne instrumenti ideologije koja je donela velika stradanja na ovim prostorima.

Miloš **Stojković**

Nasilje u porodici

Novim Porodičnim zakonom je predviđena hitnost postupka u predmetima koji tretiraju nasilje u porodici, koja nije detaljno regulisana pošto zakon nije predvideo rok za zakazivanje drugog ročišta. Zbog propusta zakonodavca procesi u ovoj oblasti traju veoma dugo (čak i po sedam meseci). Navešćemo primer suđenja pokrenutog po članu 194 KZ pred Prvim opštinskim sudom kome su prisustvovali posmatrači Beogradskog centra za ljudska prava. Na ročištu koje je održano u maju saslušani su optuženi i oštećena, dok je naredno ročište na kome je predviđeno saslušanje svedoka zakazano tek za oktobar! Ovim očiglednim procesnim nedostatkom otvara se mogućnost da se nasilje ponovi. Istraživanje koje sprovodimo ukazuje i da je vreme predviđeno za trajanje pojedinačnog ročišta u Prvom opštinskom sudu za jedan konkretni slučaj u oblasti nasilja u porodici kratko, i da najčešće iznosi svega jedan sat. Spisak suđenja, sa informacijama o vremenu, članu po kome je pokrenut postupak i nazivu predmeta, koji se uvek nalazi na vratima svake sudnice potvrđuje navođenje ovih činjenica. Kako se

ročišta zakazuju na svakih sat vremena postavlja se pitanje koliko je opravdana procena da je za svako pojedinačno ročište dovoljan svega jedan sat? Drugo je pitanje da li su sudije primorane da zakazuju ročišta u toku jednog dana u ovako kratkim vremenskim intervalima zbog velikog broja predmeta koje imaju? Ovako loša organizacija rada sudija i sudova dovodi do toga da se suđenja često odlažu što utiče na dugo trajanje postupka i neefikasnost suđenja. Ovome možemo dodati i često neodazivanje svedoka, optuženih i oštećenih koje može biti posledica prethodnih odlaganja ročišta od strane suda i stvaranje stava o neozbiljnosti rada sudova. Broj ročišta koja zakaže jedan sudija u toku jednog dana ukazuje nam na nemogućnost adekvatnog analiziranja slučaja i vođenja postupka.

U ovom izdanju Osmatračnice predstavimo jedno zanimljivo suđenje kome su naši istraživači prisustvovali u Prvom opštinskom sudu u Beogradu. Ovom prilikom želimo da izrazimo zahvalnost velikom broju sudova koji su odgovorili na naš zahtev za pristup informacijama od javnog značaja u vezi sa postupcima koje vode iz oblasti nasilja u porodici, i time

pomogli da naše izveštavanje u oblasti nasilja u porodici bude sveobuhvatnije i preciznije. Postupci o kojima smo dobili podatke su uglavnom vođeni po Krivičnom zakoniku (čl. 194) i Porodičnom zakonu (čl. 197). Primljene informacije možete pronaći na internet stranici [Beogradskog centra za ljudska prava](#).

Monitoring suđenja u Prvom opštinskom sudu u Beogradu

U aprilu smo prisustvovali suđenju Slobodanu Tršiću protiv koga je pokrenut krivični postupak zbog sumnje da je 10. februara 2006. godine u alkoholisanom stanju nakon svađe sa kćerkom udario svoju suprugu i polomio joj tom prilikom dva rebra. Optuženi je odlučio da se brani sam. Nakon saslušanja optuženog saslušani su oštećena, ćerka optuženog (koja se izjasnila da ne želi da svedoči protiv svog oca) i komšinica Tršića. Optuženi je potvrdio sve što je oštećena izjavila u toku istrage. Sudija je odredio neuropsihijatrijsko veštačenje optuženog Tršića radi utvrđivanja njegove uračunljivosti u momentu izvršenja krivičnog dela.

Prekršaji s elementom nasilja u porodici

Rezultati istraživanja u oblasti nasilja u porodici koje je Udruženje sudija za prekršaje Republike Srbije obavilo 2005. godine u saradnji sa Američkim udruženjem pravnika (ABA/CEELI) predstavljani su u izveštaju „Istraživanje prekršaja sa elementima nasilja u porodici za područje Republike Srbije, 2004. godina”.

Osnovni cilj Udruženja sudija je da se uspostavi jedinstvena baza podataka o nasilju u porodici na teritoriji Republike Srbije, da se na osnovu tih podataka mogu utvrditi načini efikasnog suzbijanja nasilja, da se daju preporuke za bolju saradnju državnih organa – sudova, policije i centara za socijalni rad i da se utiče na zakonodavnu vlast kako bi se bolje zaštitile žrtve nasilja.

Nasilje u porodici nije definisano kao posebno delo u Zakonu u prekršajima, ali se u Zakonu o javnom redu i miru predviđa da vika, svađa, pretnja, vređanje, izazivanje tuče, učešće u tuči, drsko, bezobzirno i nepristojno ponašanje bilo kog lica predstavljaju prekršaj ukoliko je došlo do remećenja javnog reda i mira (član 6). Da bi navedene radnje značile prekršaj s elementom nasilja u porodici moraju biti usmerene prema članu porodice i moraju uticati na sredinu.

Tokom istraživanja nasilje je posmatrano kroz nekoliko parametara za koje se smatra da imaju najveći uticaj na izvršenje dela, počinioca i žrtvu. Najpouzdaniji pokazatelj vezan za počinioca i žrtvu je pol. Analiza je pokazala da je broj izvršilaca muškog pola mnogo veći (6728) od broja izvršilaca ženskog pola (814) što, očigledno, ukazuje da su žene na teritoriji Srbije uglavnom žrtve nasilja bez obzira na regione i jedinice lokalne samouprave.

Kada je u pitanju starosna struktura podaci su veoma varijabilni. U pojedinim gradovima (Beograd, Zaječar, Užice) starosna granica počinioca je od 40-50, Valjevu i Smederevu od 50-60 a u trećoj grupi je od 30-40 (Leskovac, Niš, Novi Sad). Žrtve su obično lica starosti od 40-50, a u Zaječaru, Nišu i Smederevu od 18-30.

Prema parametru koji je nazvan *odnos prema žrtvi* najučestalije je partnersko nasilje, zatim srodničko, nasilje dece prema roditeljima, roditelja prema deci i međusobno nasilje dece.

Stepen obrazovanja žrtve i počinilaca nije pokazao nikakve pravilnosti u uticaju na problem nasilja. Nasilje je zabeleženo u svim društvenim slojevima. Prethodna konstatacija u pogledu stepena obrazovanja je bazirana na činjenici da, pored toga što pojedini pokazatelji govore da je nasilje češće kod osoba sa nižim obrazovanjem, nema jasnih podataka o nasilju u krugovima osoba visokog obrazovanja.

Peti parametar, nezaposlenost, nema uticaja na procenat nasilja ni u jednoj sredini. Okrivljeni veoma često navodi da nije zaposlen, ali se ta činjenica koristi radi izricanja blažih kazni.

Pitanje da li se nasilje češće vrši u gradskim ili seoskim sredinama otvorilo je niz dodatnih pitanja, mada je istraživanje pokazalo da je veći procenat nasilja u selima. Prvo pitanje je vezano za uslove života, zatim odnosa u porodici i lakšeg ili težeg odlučivanja na razvod braka ili razvrgavanje zajednice. Kada se govori o stanju svesti u kojem se nalazio počinilac ne mogu se sa sigurnošću uzeti podaci dobijeni istraživanjem. Okrivljeni, plašeći se visokih kazni, negiraju da su koristili alkohol.

Mada je nasilje u porodici podeljeno na nekoliko oblika: fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko, najučestaliji oblik je fizičko, a na drugom mestu je psihičko. Jedan od najnepouzdanijih podataka je vezan za pitanje da li se nasilje ponavlja u konkretnoj zajednici. Statistički podaci koji govore o izrečenim sankcijama mogu uticati na definisanje stavova o kaznenoj politici sudova i zaštiti žrtve, kao i sticanje poverenja žrtve u pravni sistem. Od 7556 izrečenih sankcija 505 su opomene, 6746 novčane kazne i 305 kazne zatvora.

Posle analiza počinioca, žrtava i okolnosti koje najviše utiču na pojavu nasilja u porodici, formulisani su mnogobrojni predlozi i zaključci. Odnos između počinioca i žrtve nakon dugotrajnog ponavljanja nasilja postaje uobičajen i može se reći da oboje prihvataju svoje uloge u tom odnosu. Opisana ponašanja mogu se definisati kao *naučena ponašanja* koja se veoma teško menjaju. Najveći problem učestalih ponavljanja nasilja i protoka vremena od konkretnog događaja dovodi do zanemarivanja problema i nastalih posledica. Ovo se najviše odnosi na odnos žrtve prema nasilju. Nasilnik ima potpuno drugačije

motive za svoje ponašanje, a jedna od njih je osećaj nadmoći nad žrtvom.

Na teritoriji Srbije, bez Kosova i Metohije, postoji 161 opština za koju je oformljeno 27 policijskih uprava. Svih 27 policijskih uprava zabeležilo je 50127 slučajeva nasilja u periodu od 2004. godine do 2006. godine. Međutim, problem verodostojnosti tih podataka ogleda se kroz pojam „broj intervencija”. Pojedine stanice pod ovim pojmom podrazumevaju upozorenja, prekršajne prijave i krivične prijave, dok druge samo direktni izlazak na lice mesta. Ovo istraživanje je pod pojmom intervencije podrazumevalo svako obraćanje žrtve policiji.

Pored kritika i ukazanih problema u zaštiti žrtava od nasilja u porodici izneti su predlozi radi poboljšanja zaštite i saradnje državnih organa.

Osnovni ciljevi istraživanja:

- da se pri policijskim stanicama, sudovima ili centru za socijalni rad osnuju stručne ekipe, odnosno timovi koji bi se bavili jedino nasiljem u porodici i da se u svakoj opštini izgradi sklonište za žrtve nasilja;
- da se otvore savetovališta za rad sa nasilnicima jer su evidentirana ponavljanja nasilja;

- da se uskladi rad zdravstvenih radnika, policije, centara za socijalni rad, sudova i tužilaštva;
- da se stvori jedinstveni sistem za evidentiranje nasilja u porodici za teritoriju Srbije.

Analiza zakonodavstva (Krivičnog zakonika i Porodičnog zakona) je vršena 2005. godine tako da se kroz ovaj izveštaj ne može jasno videti njihova implementacija od donošenja do danas. Zabeležen je pomak u zaštiti žrtve jer je krivično delo nasilja u porodici definisano u oba zakona, kao i predviđanje različitih sankcija u zavisnosti od težine dela i načina izvršenja.

Međutim, treba napomenuti da je istraživanje grupe koja prati nasilje u porodici zabeležilo značajan pozitivan korak u implementaciji zakona i primeni novih sankcija. Izricanje mera zaštite počiniocima nasilja predstavlja jednu od najblažih sankcija predviđenih u Porodičnom zakonu, ali veoma efikasnu meru u suzbijanju broja izvršenih nasilja. Krivičnim zakonikom je predviđena kazna ukoliko se prekrši mera zaštite – novčana kazna ili kazna zatvora do šest meseci.

Marina **Mijatović**

Beogradski centar za ljudska prava

Beogradska 54/7, 11000 Beograd, Srbija

Tel/fax: +381 11 344 71 21, +381 11 344 71 20

www.bgcentar.org.yu

bgcentar@bgcentar.org.yu

Naredni broj „Osmatračnice” pripremamo za početak oktobra 2007. godine